

12.6.2003

RATA TIEDOTTAA -TIEDOTE 3/2003

SISÄLLYSLUETTELO

SUURET PÖRSSIYHTIÖT OVAT JO MELKO PITKÄLLÄ IAS-HANKKEISSA

Suurten pörssi-yhtiöiden IAS-hankkeet ovat odotetusti pidemmällä kuin pienten, joiden arviot IAS/IFRS-standardien soveltamiseen liittyvistä ongelmista ovat osittain jäsentymättömiä. Viidennessä pienistä pörssi-yhtiöistä on tehnyt siirtymäsuunnitelman.

LUOTTOLAITOKSET KERTOVAT HALLINTOKULTTUURISTAAN VAIHTELEVASTI

Mm. johdon kannustejärjestelmistä annetaan vielä niukasti tietoa vuosikertomuksissa. Ratan mielestä yhtiöiden tulisi kehittää tapansa julkistaa tietoja hallintokulttuuristaan.

RAHOITUSTARKASTUSTA EHDOTETAAN IAS-VALVOJAKSI

KTM:n työryhmän ehdotuksen mukaan Rata valvoisi listayhtiöiden tilinpäätöksiä ja osavuositarkastuksia, jotka tulevaisuudessa laaditaan kansainvälisten tilinpäätösstandardien mukaisesti.

RAHOITUSTARKASTUS TARKASTI SIIJOITUSRAHASTOJEN ARVONLASKENNASSA NOUDATETTAVIA TOIMINTATAPOJA

Rata ei havainnut suuria puutteita rahastoyhtiöiden arvonalaskennassa noudatettavissa toimintatavoissa.

TOIMILUPIEN MYÖNTÄMIEN RAHOITUSTARKASTUKSELLE

Luottolaitosten ja sijoituspalveluyritysten toimilupien myöntäminen ja peruuttaminen siirtyvät valtiovarainministeriöltä Ratalle, kun uusi laki Rahoitustarkastuksesta tulee voimaan. Lain voimaantulopäivä on vielä vahvistamatta.

RAHOITUSTARKASTUS PUUTTUI VAKUUTUSTEN JA SIIJOITUSRAHASTO-OSUUKSIEN MARKKINOINTIIN PANKEISSA

Ratan tietoon on tullut useita tapauksia, joissa pankki on toiminut markkinoinnissaan tavalla, joka ei ole Ratan mielestä asianmukaista. Rata on lähettänyt Suomen Pankkiyhdistykselle kirjeen asiasta.

VAKAVARAISUUSUUDISTUKSEN VAIKUTUKSIA KOSKEVA SELVITYS VALMISTUNUT

Suomalaisten pankkien vakavaraisuusvaatimukset säilyisivät keskimäärin nykyisellä tasolla, jos vakavaraisuuslaskennassa käytetään luottoriskin standardimenetelmää.

MITÄ TARKOITETAAN JATKUVUUSSUUNNITTELULLA?

Jatkuvuussuunnittelulla yritys varautuu jo ennalta mahdollisiin ongelmatilanteisiin. Hyvällä suunnittelulla yritys voi varmistaa toimintojensa jatkumisen odottamattomissa häiriötilanteissa.

12.6.2003

TAPAHTUMAKATSAUS

Tutkintapyyntöjä poliisille
Finanssiryhmittymien vakavaraisuus myös sääntelyn kohteeksi
Rahanpesusäännöksiin muutoksia kesäkuun alussa

12.6.2003

Rata selvitti pörssiyhtiöiden valmistautumista IAS-standardien käyttöönottoon

SUURET PÖRSSIYHTIÖT OVAT JO MELKO PITKÄLLÄ IAS-HANKKEISSA

Rahoitustarkastuksen (Rata) selvityksen mukaan pääosa pörssiyhtiöstä (85 %) siirtyy vuositilinpäätöksessään 2005 noudattamaan IAS¹/IFRS²-standardeja (jäljempänä standardit). Siirtymäsuunnitelman on laatinut 40 % pörssiyhtiöistä, ja 60 % yhtiöistä on perustanut erillisen projektiorganisaation. Pienet pörssiyritykset (liikevaihto alle 100 miljoonaa euroa) olivat siirtymäsuunnitelmien laadinnassa ja projektiorganisaation perustamisessa melko alkuvaiheessa. Suurin osa yhtiöiden siirtymäsuunnitelmista valmistunee tänä vuonna.

Yhtiöt arvioivat tekevänsä standardeihin siirtymiseen liittyvät toimenpiteet, kuten esimerkiksi koulutuksen, laskentaperiaatteiden ja tietojärjestelmien muutosten kartoituksen, pääasiassa vuoden 2003 loppupuoliskolla. Tietojärjestelmien varsinaiset muutostyöt jakaantuvat vuosille 2003–2005.

Suurin osa itse siirtymiseen liittyvästä työstä tehdään vuonna 2004. Pääosan tästä työstä eli 75–90 % tekee yhtiöiden oma henkilöstö. Eniten ulkopuolisia asiantuntijapalveluita tulevat käyttämään I-listan yritykset. Siirtymisen kokonaiskustannuksia on vaikeaa arvioida. Kyselyn perusteella niiden arvioidaan kuitenkin olevan suhteessa liikevaihtoon kohtuullisia.

Suurimmaksi siirtymistä vaikeuttavaksi tekijäksi yhtiöt katsoivat sen, että standardeja uudistetaan, IAS/IFRS-normistoon siirtymistä koskevaa standardia ei ole vielä annettu ja että IASB³ tulee antamaan muitakin uusia standardeja, joita joudutaan mahdollisesti soveltamaan siirtymähetkellä. Ongelmaksi koettiin myös se, että kansallista lainsäädäntöä mukautetaan vasta nyt IAS/IFRS-normistoon. Lisäksi kahden normiston rinnakkain soveltaminen (kansallisen normiston ja standardien) aiheuttaa kyselyn mukaan kaikille yrityksille ongelmia.

Yhtiöt pitivät haasteellisimpina rahoitusinstrumenttien arvostamista ja jaksotusta koskevan standardin (IAS 39) lisäksi myös segmenttiraportointia ohjeistavaa standardia (IAS 14).

Ratan mielestä vastauksista käy selkeästi ilmi se, että IAS-sääntelyn keskeneräisyys on lykännyt yhtiöiden perehtymistä standardeihin. Myös yhtiöiden päätökset siitä, milloin sijoittajia ensimmäisen kerran informoidaan standardien soveltamisen vaikutuksista, ovat viivästyneet.

¹ International Accounting Standards.

² International Financial Reporting Standards. IASB päätti 20.4.2001, että sen antamat uudet tilinpäätösstandardit nimitään IFRS-standardeiksi.

³ International Accounting Standards Board.

12.6.2003

TULOSTEN YKSITYISKOHTAINEN ANALYYSI

AIKATAULU JA SIIRTYMÄSUUNNITELMA
STANDARDIEN KÄYTTÖNOTON ORGANISOINTI JA TARVITTAVAT RESURSSIT
SIIRTYMÄVAIHEEN ONGELMIIN VAIKUTTAVAT TEKIJÄT
STANDARDEIHIN SIIRTYMISEN VAIKUTUS SIIRTYMÄHETKEN OMAAN PÄÄOMAAN
VAIKEASTI SOVELLETTAVAT STANDARDIT

AIKATAULU JA SIIRTYMÄSUUNNITELMA

Suurin osa eli 85 % yhtiöistä on alustavasti ilmoittanut laativansa ensimmäisen virallisen IAS/IFRS-tilinpäätöksen 1.1.2005 tai sen jälkeen alkavalta tilikaudelta. IAS-asetuksen mukaan tämä on ajan-kohta, jolloin yhtiöiden on viimeistään siirryttävä IAS/IFRS-standardien (jäljempänä standardit) käyttöön. Yhtiöt, joiden tilikausi ei ole kalenterivuosi, voivat kuitenkin laatia ensimmäisen IAS/IFRS-tilinpäätöksen tilikaudelta, joka alkaa 1.1.2005 jälkeen ja päättyy vuoden 2006 aikana.

Standardien käyttöönottoa vuonna 2003 päättyvältä tilikaudelta on alustavasti suunnitellut 4 yhtiötä ja vuonna 2004 päättyvältä tilikaudelta 16 yhtiötä. Yhtiöiden mukaan varhaista siirtymistä vaikeuttaa erityisesti uuden First Time Application of IFRS -standardin keskeneräisyys sekä standardien käyttöönottoon liittyvien kansallisten ja EU-tason säännösten myöhäinen valmistuminen. Varmaa ei ole esimerkiksi se, salliiko Suomen kirjanpitolaki standardien soveltamisen jo vuoden 2003 tilinpäätöksessä.

Runsas puolet yhtiöistä on ilmoittanut laativansa ensimmäisen IAS 34:n mukaisen osavuosikatsauksen vuoden 2005 ensimmäiseltä neljännekseltä. Vajaa viidennes aikoo laatia ensimmäisen IAS 34 -standardin mukaisen osavuosikatsauksen ennen vuotta 2005. Osa yhtiöistä on ilmoittanut laativansa ensimmäisen IAS/IFRS:n mukaisen osavuosikatsauksen vasta sen jälkeen kun ensimmäinen virallinen standardien mukainen tilinpäätös on laadittu.

Kuvio 1: Ensimmäinen virallinen IAS-tilinpäätös.

Kuvio 2: Ensimmäinen IAS 34 -standardin mukainen osavuosikatsaus.

Kuvio 3: Ensimmäinen IAS:n mukainen budjetti.

Siirtymäsuunnitelma

Vastaushetkellä lähes kaksi kolmasosaa yhtiöistä ei ollut laatinut siirtymäsuunnitelmaa tai sen laadinta oli vielä kesken. Kysymykseen vastanneista yhtiöistä 11 ei ottanut kantaa siihen, oliko suunnitelma tarkoitus laatia myöhemmin. Kaikki valmiit siirtymäsuunnitelmat eivät olleet asianomaisen yhtiön hallituksen hyväksymiä. Useimmissa tapauksissa hyväksyntä oli tarkoitus hankkia myöhempanä ajankohtana. Kysymykseen vastanneista yhtiöistä 37 ei ottanut kantaa siihen, käsitteleekö yhtiön hallitus suunnitelmaa myöhemmin.

Kuvio 4: Siirtymäsuunnitelma IAS:n käyttöönotosta

12.6.2003

Kuvio 5: Yhtiön hallituksen hyväksyntä siirtymäsuunnitelmalle

Työvaiheiden ajoittuminen

Standardien käyttöönottoon liittyvien työvaiheiden ajoittuminen on kyselyn tulosten mukaan suhteellisen yhdenmukaista eri yhtiöissä. Henkilöstön koulutus, tilinpäätöksessä tarvittavien tietojen määrittäminen, laskentaperiaatteiden muutosten kartoitus, tietojärjestelmien muutosten kartoitus ja toteutus sekä standardien soveltamisen vaikutusten kartoitus arvioidaan saatavan valmiiksi vuoden 2003 loppuun mennessä. Useimmiten edellä mainittujen työvaiheiden mainittiin valmistuvan joulukuussa 2003.

Avaavan IAS/IFRS-taseen valmistuminen ajoittuu pääosin vuoden 2004 ensimmäiselle neljännekselle. Ajoituksellisesti enemmän hajontaa on vertailuvuoden vuositilinpäätöstietojen muuntamisessa standardien mukaiseksi. Vertailutietojen arvioidaan valmistuvan joulukuussa 2004 tai vuoden 2005 ensimmäisellä neljänneksellä.

Myös standardien soveltamisen vaikutusten tiedottamista koskevan kysymyksen vastauksissa oli merkittävää hajontaa. Hajontaa selittää se, että jotkut vastaajat olivat ymmärtäneet kysymyksen tarkoittavan yhtiön sisäistä tiedottamista eikä tiedon julkistamista. Lisäksi tämän kysymyksen vastausprosentti jäi huomattavan pieneksi, mikä saattaa viitata siihen, että yhtiön johto ei ollut vielä halukas ottamaan kantaa asiaan.

Kuvio 6: Siirtymän toteuttamisessa tarvittavan henkilöstön koulutus

Kuvio 7: IAS-tilinpäätöksessä tarvittavien tietojen määrittely

Kuvio 8: Laskentaperiaatteiden muutostarpeiden kartoitus

Kuvio 9: Tarvittavien järjestelmämuutosten kartoitus

Kuvio 10: Tarvittavien järjestelmämuutosten toteutus

Kuvio 11: Standardien soveltamisen vaikutusten alustava kartoitus

Kuvio 12: Avaavan IAS-taseen valmistuminen

Kuvio 13: Vertailutiedot IAS:n mukaisiksi

Kuvio 14: Standardien soveltamisen vaikutuksista tiedotetaan

IAS/IFRS-standardien soveltaminen erillistilinpäätöksiin

Yhtiöistä 73 % ilmoitti suunnittelevansa standardien soveltamista myös konserniyhtiöiden erillistilinpäätöksiin. Moni yhtiö halusi kuitenkin ennen lopullista päätöstä varmistua siitä, ettei standardien käyttöönotto erillistilinpäätöksissä aiheuta verotuksellisia ongelmia. Ulkomaisten konserniyhtiöiden erillistilinpäätöksissä standardien käyttöönottoa suunnitellaan erityisesti EU-maissa sijaitsevien konserniyhtiöiden osalta, edellyttäen kuitenkin, että kunkin maan kansallinen lainsäädäntö tämän sallii.

Kuvio 15: IAS-standardien soveltaminen erillistilinpäätöksiin

12.6.2003

STANDARDIEN KÄYTTÖNOTON ORGANISOINTI JA TARVITTAVAT RESURSSIT

Standardien käyttöönoton eli ns. konversioprojektin arvioidaan kestävän noin 12–18 kuukautta sen mukaan, mikä on yrityksen tai konsernin koko ja miten monimutkainen konsernirakenne on. Konversion kestoon vaikuttaa myös se, kuinka hyvin siirtymisen vaatima työ on resursoitu. Jos konversio tehdään nykyisen henkilöstön voimin oman työn ohella, projektin keston voidaan olettaa pitenevän. Todennäköisesti suurissa listayhtiöissä siirtyminen organisoidaan projektiksi, jonka työn etenemistä seurataan. Keskeisiä lisäkustannuksia ovat palkka-, koulutus- ja tietojärjestelmien muuttamisen kustannukset.

Hankkeen organisointi ja raportointi

Kaikista vastanneista pörssiyhtiöistä yli puolessa on IAS/IFRS-projektiorganisaatio. Projektin perustamiseen vaikuttaa se, millä listalla yhtiön osakkeet ovat kaupankäynnin kohteena, ja yhtiön koko. Vastausten mukaan päälistan yhtiöistä reilu enemmistö on perustanut erillisen projektiorganisaation.

Taulukko 1: IAS-projektiorganisaatio listoittain

Todelliset erot tulevat selkeämmin esiin, jos pörssiyhtiöt jaetaan kokonsa mukaan eri luokkiin. Vain vajaa puolet pienistä listayhtiöistä on perustanut erillisen projektiorganisaation. Tämä voi merkitä kahta asiaa. Niiden IAS-konversioon liittyvät asiat saattavat olla yksinkertaisia, eivätkä konsernirakenteet ole monimutkaisia, joten erillistä organisaatiota ei tarvita. Toisaalta se voi merkitä sitä, että pienimmät pörssiyhtiöt arvioivat, että IAS-hankkeen perustaminen tässä vaiheessa ei ole vielä tarpeellista ja sitä voidaan lykätä.

Taulukko 2: IAS-projektiorganisaatio kokoluokittain

Hankkeen organisoimattomuus saattaa olla yhteydessä siihen, että yhtiössä on siirtymäsuunnitelma laatimatta. Suurista listayhtiöstä 80 % oli laatinut siirtymäsuunnitelman, keskisuurista yli 30 % ja pienistä vain 20 %. Nämä luvut korreloivat positiivisesti IAS-projektiorganisaation perustamisen kanssa.

Projektin etenemisestä raportoidaan hallitukselle, toimivalle johdolle, yhtiön sisäiselle ohjausryhmälle ja tilintarkastajille. Raportointitiheys on suurin päälistan yhtiöillä, vaikkakaan ei olennaisesti suurempi kuin muilla listayhtiöillä. Hallitukselle raportoidaan keskimäärin kahdesti vuodessa. Sekä toimivalle johdolle että tilintarkastajille raportoidaan noin neljä kertaa vuodessa. Ohjausryhmä on IAS/IFRS-projektin toimintaa valvova elin. Vastausten perusteella 7 listayhtiössä oli ohjausryhmä, vaikka niihin ei ollut perustettu projektiorganisaatiota. Tämä merkinnee näiden osalta löyhempää IAS/IFRS-asioiden organisointia kuin mitä projektiorganisaatio edustaa.

Kuvio 16: Projektin etenemisen raportointi eri tahoille

12.6.2003

Kun raportointitiheyttä tarkastellaan konsernin koon perusteella, selkein ero on toimivalle johdolle ja tilintarkastajille raportoinnissa. Suuret listayhtiöt raportoivat tilintarkastajille useammin kuin keskikokoiset ja pienet. Toisaalta taas pienet pörssiyritykset raportoivat toimivalle johdolle vuoden aikana noin yhden kerran useammin.

Taulukko 3: Projektin etenemisen raportointi eri tahoille kokoluokittain

Henkilöresurssit ja siirtymävaiheen välittömät kokonaiskustannukset

IAS/IFRS-projektien vaatimat henkilöstöresurssit jakautuvat eri vuosille siten, että yli 40 % työstä on tehty vuosina 2002–2003. Päälistan yhtiöissä henkilöstöresursseja arvioidaan käytettävän suhteellisesti eniten vuonna 2004. Samana vuonna käytetään suhteellisesti eniten henkilöstöresursseja myös I-listan ja NM-/Pre-listan yhtiöissä. Kun tarkastellaan siirtymävuotta 2005, I-listan yhtiöt käyttävät silloin suhteellisesti muita listayhtiöitä enemmän henkilöstöresursseja.

Kuvio 17: Henkilöstöresurssien jakautuminen eri vuosille

Projekteihin liittyvä työ tehdään pääasiallisesti itse: keskimäärin 75–90 % kokonaistyömäärästä. Eniten ulkopuolisia asiantuntijoita käyttävät I-listan yhtiöt. Noin 35 % vastanneista I-listan yhtiöistä turvautuu teettämään enemmän kuin 25 % konversioon liittyvästä kokonaistyömäärästä ulkopuolilla asiantuntijoilla. Vastaava luku päälistan ja NM-/Pre-listan yhtiöillä on 20 %.

Kuvio 18: Ulkopuolisten asiantuntijoiden osuus projektin kokonaistyömäärästä

Siirtymävaiheen välittömät kokonaiskustannukset sisältävät sekä vuoden 2002 loppuun kertyneet kustannukset että arvion sen jälkeen syntyvistä kustannuksista. Listayhtiöiden (n = 106) kokonaiskustannukset ovat niiden arvioiden mukaan kaikkiaan 42,2 miljoonaa euroa. Kustannustiedot eivät ole täysin vertailukelpoisia, koska eri yhtiöt määrittelevät eri tavoin IAS/IFRS-projektin välittömät kustannukset. Toisilla yhtiöillä kustannuksiin kuuluvat vain välittömät lisäkustannukset, jotka voivat sisältää tai olla sisältämättä tietojärjestelmissä tarvittavien muutosten aiheuttamat kustannukset.

Keskimääräiset kustannukset käyvät yksiin sen tosiasian kanssa, että päälistan yhtiöt ovat suurempia, niiden konsernirakenteet ovat monimutkaisempia ja ne toimivat monissa maissa. Niinpä standardeihin siirtyminen on niille keskimääräistä kalliimpaa. NM-/Pre-listalla olevien yhtiöiden arviot ovat keskimäärin hieman suuremmat kuin I-listalla olevien yhtiöiden.

Kuvio 19: Siirtymävaiheen välittömien kustannusten kokonaisarvio

Taulukko 4: Kustannukset yhtiötä kohden – listoittain

12.6.2003

Konsernin tai yhtiön koon voidaan olettaa korreloivan siirtymävaiheen kokonaiskustannusten kanssa. Tämä tulee ilmi, kun kustannuksia tarkastellaan koon perusteella. Vastausten perusteella kuitenkin keskikokoisten pörssiyhtiöiden kustannukset suhteessa yhtiön kokoon ovat pienemmät kuin pienten pörssiyhtiöiden.

Kuvio 20: Siirtymävaiheen välittömien kustannusten kokonaisarvio kokoluokittain
Taulukko 5: Kustannukset yhtiötä kohden – kokoluokittain

SIIRTYMÄVAIHEEN ONGELMIIN VAIKUTTAVAT TEKIJÄT

Siirtyminen kansallisista tilinpäätösnormeista IAS/IFRS-standardeihin saattaa aiheuttaa pörssiyhtiöille ongelmia. Ongelmat voidaan jaotella karkeasti osaamisesta, kustannuksista, tiedonsaannista tilinpäätöksen tekemistä varten ja yhtiön ulkopuolisista asioista johtuviin ongelmiin. Kun ongelmiin vaikuttavia tekijöitä tarkastellaan keskimäärin⁴, on kansallisten säännösten ja standardien rinnakkainen soveltaminen kaikille listayhtiöille ongelmallisin asia. Pää- ja I-listalla oleville yhtiöille tuottaa ongelmia myös meneillään oleva standardien uudistus- ja muutostyö sekä standardien soveltaminen käytännössä. Kaikille listayhtiöille on jonkin verran ongelmallista myös henkilöstön osaaminen.

Kuvio 21: Siirtymävaiheen ongelmiin vaikuttavat tekijät

Päälistan yhtiöt

Päälistan yhtiöillä suurimmat ongelmat johtuvat yhtiöstä itsestään riippumattomista seikoista. Ongelmallisinta päälistan yhtiöille on se, että samanaikaisesti, kun yhtiöt valmistautuvat siirtymiseen, uudistaa IASB voimassaolevia standardeja ja kehittää uusia standardeja. Ongelma syntyy vaatimuksesta, jonka mukaan yhtiöiden tulee noudattaa siirtymähetkellä voimassa olevia standardeja. Koska standardien noudattaminen on pakollista vain konsernitilinpäätöksen laadinnassa, merkitsee tämä sitä, että yhtiöt joutuvat tekemään yhtiökohtaiset erillistilinpäätöksensä erityisesti verotusta varten kansallisen lainsäädännön perusteella. Tämä kahden normiston rinnakkainen soveltaminen koetaan ongelmana jo siirtymävaiheessa. Päälistan yhtiöiden mielestä vähiten ongelmia liittyy tiedonsaantiin osakkuusyhtiöiltä.

I-listan yhtiöt

Myös I-listan yhtiöt kokevat ongelmalliseksi sen, että monen tällä hetkellä voimassa olevan standardin vaatimukset voivat muuttua ennen siirtymishetkeä. Keskimäärin yhtä suuri ongelma on se, kuinka standardeja tulisi soveltaa. Ongelmalliseksi koettiin myös rinnakkaistilinpäätösten laatiminen. I-listan yhtiöille vähiten ongelmia tuotti asiantuntijaresurssien saatavuus.

NM-/Pre-listan yhtiöt

Tälle listalle kuuluvat yhtiöt kokivat ongelmallisimpana rinnakkaistilinpäätösten laadinnan ja oman henkilöstön osaamisen.

⁴ Kun vastausten keskiarvo kussakin pörssilistaluokassa on suurempi kuin 2,5 asteikolla 1–4.

12.6.2003

STANDARDEIHIN SIIRTYMISEN VAIKUTUS SIIRTYMÄHETKEN OMAAN PÄÄOMAAN

Kaikki kirjanpidolliset erot kansallisen säännösten ja IAS/IFRS-standardien vaatimusten välillä tulee kohdistaa siirtymähetkellä omaan pääomaan. Oman pääoman tulee olla siirtymähetkellä standardien vaatimusten mukainen. Vastauksissa arviointia on voinut vaikeuttaa se, että siirtymästandardi saadaan lopullisena vasta kuluvaan kesäkuun aikana. Suurin osa vastaajista katsoi, että standardeilla on vain pieni vaikutus omaan pääomaan. Suurin vaihtelu vastauksissa on päälistan yhtiöillä, joista vain 6 arvioi, että niillä on oman pääoman määrään suuri vaikutus.

Kuvio 22: Arvio IAS-standardeihin siirtymisen vaikutuksista omaan pääomaan

VAIKEASTI SOVELLETTAVAT STANDARDIT

Kansainväliset tilinpäätösstandardit lisäävät runsaasti tilinpäätösinformaation tuottamiseen liittyviä sääntöjä verrattuna suomalaisen kirjanpitokäytäntöön. Tämän vuoksi osa standardeista koetaan pörssiyhtiöissä vaikeasti sovellettavina. Tähän kysymykseen saatiin vastauksia erityisen vähän I-listan yhtiöiltä, mikä saattaa viitata siihen, että arviointia ei pystytä vielä tekemään.

Kuvio 23: Vaikeasti sovellettavat standardit

Vaikeasti sovellettavien standardien kärjessä ovat ne standardit, joita asiantuntijatkin ovat luonnehtineet vaikeiksi. On huomioitava, että standardien vaikeusjärjestys ei ole aivan sama eri listoilla olevilla yhtiöillä. Taulukossa 6 on viisi vaikeimmin sovellettavaa standardia.

Taulukko 6: Viisi vaikeimmin sovellettavaa standardia

Yhtiöiden mielestä vaikeimmin sovellettava standardi on IAS 39, joka koskee rahoitusinstrumenttien arvostamista ja jaksotusta. Tämän standardin mukaan tietyt rahoitusvarat on pakko arvostaa käypään arvoon. Käypää arvoa ei ole kuitenkaan saatavissa helposti kaikkien rahoitusvarojen osalta.

Toinen standardi, joka on viiden vaikeimman joukossa, on IAS 14, joka sisältää segmenteistä tuotettavat informaatiovaatimukset. Segmenttiraportoinnilta vaaditaan paljon enemmän informaatiota, kuin mihin Suomessa on totuttu. Vuokrasopimuksia käsittelevä standardi IAS 17 sisältää pakottavan vaatimuksen rahoitusleasingsopimusten kirjaamisesta taseeseen omaisuutena ja velkana. Vuokrasopimusten luokittelu tavanomaisiin ja rahoitusleasingsopimuksiin ei kuitenkaan ole yksinkertaista. Työsuhte-etuksia käsittelevän IAS 19:n ongelmallisimpia asioita ovat eläke-etuksien kirjanpito. Omaisuuserien arvon alentumisen arviointi ja laskenta on suomalaiselle kirjanpitokäytännölle aivan uutta. Vaikeaksi standardin soveltamisen tekee erityisesti siihen sisältyvä vaatimus tulevien rahavirtojen diskonttaamisesta.

12.6.2003

KYSELYN TAUSTAA

Rahoitustarkastus lähetti standardien käyttöönottoa koskevan kyselyn helmikuussa 2002 kaikille kotimaisille yhtiöille, joiden osakkeet ovat kaupankäynnin kohteena Helsingin Pörssissä (yhteensä 141 yhtiötä). Yhtiöitä pyydettiin vastaamaan kyselyyn senhetkisen tietämyksensä ja alustavien suunnitelmiansa valossa.

Kyselyyn vastasi toukokuun loppuun mennessä 139 yhtiötä. Kyselyn tuloksia analysoitaessa on huomattava, että saatujen vastausten määrä vaihtelee merkittävästi kysymyksittäin. Tämä johtunee pääosin siitä, että lukuisissa yhtiöissä siirtymäsuunnitelman laadinta on vielä kesken eikä kaikkiin kysymyksiin näin ollen ole haluttu ottaa kantaa. Suuret pörssiyhtiöt (liikevaihto yli 1 000 miljoonaa euroa) vastasivat kaikkiin esitettyihin kysymyksiin.

Lisätietoja antavat

tilinpäätösasiantuntija Virpi Virkkunen, puhelin (09) 183 5355,
markkinavalvoja Merja Elo, puhelin (09) 183 5225 ja
toimistopäällikkö Jarmo Parkkonen, puhelin (09) 183 5255.

12.6.2003

Rahoitustarkastus kävi läpi valvottaviensa vuosikertomuksia vuodelta 2002

LUOTTOLAITOKSET KERTOIVAT HALLINTOKULTTUURISTAAN⁵ VAIHTELEVASTI

Luottolaitosten tapa kertoa hallintokulttuuristaan vuoden 2002 vuosikertomuksissa vaihtelee. Osa Rahoitustarkastuksen (Rata) valvottavista ottaa Keskuskauppakamarin ja Teollisuuden ja työnantajien keskusliiton antamat suositukset⁶ huomioon hyvinkin tarkasti. Toisaalta taas jopa sellaiset valvottavat, joilla on arvopapereita julkisen kaupankäynnin kohteena, ovat jättäneet suositukset huomiomatta.

Erityisesti hallintokulttuurin julkistamistapaa tulisi Ratan mielestä kehittää. Kehittämistä on mm. yhtiön juridisen ja liiketoiminnallisen rakenteen yksityiskohtaisemmassa esittämisessä sekä liiketoiminnan keskeisten tavoitteiden ja liiketoimintaa ohjaavien arvojen esittämisessä. Lisäksi vuosikertomuksissa tulisi yksityiskohtaisemmin selvittää johdon osakeomistukset sekä optio-ohjelmien sisältö ja muut kannustinjärjestelmät.

Rahoitustarkastus käy vuosittain läpi merkittävimpien valvottavien julkaistut tilinpäätökset varmistukseen julkaisuuteen annettujen tietojen riittävydestä. Vuodelta 2002 annettujen vuosikertomusten tarkastelussa keskityttiin tavanomaisten asioiden ohella selvittämään erityisesti sitä, millaista tietoa valvottavat julkaisivat hallintorakenteista, eri toimielinten tehtävistä ja niiden jäsenten valintamenetelyistä sekä kannustin- ja valvontajärjestelmistä.

HALLITUKSESTA ANNETAAN YLEENSÄ RIITTÄVÄSTI TIETOA

Vuosikertomuksissa on yleensä kerrottu hallitus ja hallituksen asettamat pysyvät työryhmät sekä niiden tehtävät, kokoontumistiheys ja jäsenet. Sen mukaan, miten laajaa valvottavan toiminta on, hallituksen asettamia työryhmiä ovat mm. nimitysvaliokunta, palkitsemisvaliokunta, tarkastusvaliokunta, riskien valvontavaliokunta sekä erilaiset toimivan johdon apuna toimivat ja riskienhallintaan keskitetyt valiokunnat. Myös hallintoneuvoston tärkeimmät tehtävät on esitetty.

Hallituksen jäsenistä ja varajäsenistä on pääsääntöisesti kerrottu henkilön ikä, koulutus ja kokemus, päätehtävä ja muut luottamustoimet. Sen sijaan kaikki valvottavat eivät ole esittäneet hallituksen jäsenten ja toimitusjohtajan valintamenettelyä.

KANNUSTINJÄRJESTELMISTÄ NIUKASTI TIETOA

Tietoa ylimmän ja toimivan johdon kannustinjärjestelmistä on julkaistu niukasti. Joidenkin valvottavien vuosikertomuksista puuttuu mm. sellaista olennaista tietoa kuin optio-ohjelmien ehdot.

⁵ Corporate Governance.

⁶ Keskuskauppakamari (KKK), Teollisuuden ja työnantajien keskusliitto (TT) ja HEX ovat uusimassa KKK:n ja TT:n vuonna 1997 julkaisemaa suositusta pörssiyhtiöiden hallinnoinnista.

12.6.2003

Valvontajärjestelmien osalta on julkaistu pääasiassa tietoa valvottavien riskienhallintajärjestelmistä. Joillakin valvottavilla valvontajärjestelmiin on sisällytetty myös hallituksen tai hallintoneuvoston asettama tarkastusvaliokunta, jonka tehtävät vaihtelevat valvottavakohtaisesti suurestikin.

RATA VALMISTEELEE STANDARDIA OMISTAJAVALVONNASTA JA LUOTETTAVASTI HALLINNOSTA

Rata pyrkii ohjaamaan luottolaitosten tilinpäätöskäytäntöä ja julkistettavaa tietoa tilinpäätösmääräyksillään ja kannanotoillaan. Tällaista ohjeistusta on annettu myös riskienhallinnasta. Valvottavien riskienhallinnasta julkaisema tieto onkin lisääntynyt parin viime vuoden aikana merkittävästi. Nykyisissä Ratan määräyksissä ei ole edellytetty erityisesti tietojen julkaisemista hallintorakenteista, eri toimielinten tehtävistä ja niiden jäsenten valintamenettelyistä sekä kannustin- ja valvontajärjestelmistä. Osana sääntelynsä kokonaisuudistusta Rata on valmistelemassa standardia myös omistajavalvonnasta ja luotettavasta hallinnosta. Nämä standardit luovat valvottaville puitteet järjestää toimintansa ja kertoa siitä markkinoille. Standardit antavat myös valvojalle kriteerit arvioida valvottavien toimintaa.

Lisätietoja antaa
pankkitarkastaja Liisa Tojkander, puhelin (09) 183 5350.

12.6.2003

KTM:n työryhmäraportti IAS-valvonnan järjestämisestä Suomessa julkaistu

RAHOITUSTARKASTUSTA EHDOTETAAN IAS-VALVOJAKSI

Kauppa- ja teollisuusministeriön työryhmä ehdottaa huhtikuun lopussa julkaisemassaan raportissa, että kansainvälisten tilinpäätösstandardien mukaisesti laadittujen tilinpäätösten valvonnasta eli IAS-valvonnasta vastaisi Suomessa Rahoitustarkastus (Rata). Työryhmän ehdotus on parhaillaan lausun- tokierroksella, joka päättyy 13.6.

Työryhmän mielestä IAS-valvonta liittyisi luontevasti Ratan nykyisiin tehtäviin rahoitus- ja arvopa- perimarkkinavalvojana. Valvontatehtävän osoittamista Ratalle puoltaa se, että sillä on jo toimiva organisaatio ja vakiintuneet toimintatavat sen nykyistä valvontaa varten. Ratalla on myös hyvät suh- teet muihin kansainvälisiin valvojiin ja arvopaperimarkkinavalvojien yhteistyöelimiin. Rahoitustar- kastuksesta annettava laki antaa perustan myös tarvittaville valvontavaltuuksille.

Ratan valvontaan tulisivat ne yritykset, joiden arvopapereilla (esimerkiksi osakkeilla ja joukkovelka- kirjalainoilla) käydään julkisesti kauppaa (jäljempänä listayhtiöt). IAS-valvonta kohdistuisi listayhti- öiden säännölliseen tiedonantovelvollisuuteen kuten tilinpäätöksiin ja osavuositarkastuksiin. Jatkuvan tiedonantovelvollisuuden valvonta⁷ ja listalleottoesitteiden hyväksyntä säilyisivät ennallaan eli edel- leen Ratalla.

Työryhmä pitää tärkeänä, että arvopaperimarkkinoilla toimivat ovat tilinpäätössäännösten noudatta- misen valvontaan liittyvissä kysymyksissä yhden ja saman valvojan alaisuudessa. Rata vastaisi kaik- kien listayhtiöiden tilinpäätössäännösten noudattamisen valvonnasta toimialasta riippumatta. Koska ehdotetussa järjestelmässä IAS-valvonnan kohteeksi tulee myös jo valvonnassa olevien toimialojen, kuten pankkien ja vakuutusyhtiöiden, tilinpäätöksiä, IAS-valvojan edellytetään ottavan huomioon toisen viranomaisen suorittaman työn ja erityisasiantuntemuksen päällekkäisen valvonnan välttämii- seksi.

IAS-VALVOJAN TOIMINTAA TÄYDENNETTÄISIIN LAUSUNNONANTAJATAHOILLA

Työryhmä ehdottaa myös kirjanpitolautakunnalle⁸ tärkeää asemaa IAS-valvonnassa. Valvontaviran- omaisella tulisi olla mahdollisuus pyytää kirjanpitolautakunnalta lausuntoa kirjanpitolain soveltami- sesta nykykäytännön mukaisesti. Jatkossa tämä tarkoittaa lausunnon antamista IAS/IFRS-standardien soveltamisesta tietyissä yksilöidyissä valvontatapauksissa.

IAS-valvonta edellyttää syvällistä asiantuntemusta tilinpäätösraportoinnin eri osa-alueilta ja yritysten eri toimialoilta. Tämän vuoksi on tärkeää, että tuleva valvoja voisi tukeutua toiminnassaan muun muassa tilintarkastustoimistojen ja IAS/IFRS-standardeja käyttävien yritysten asiantuntijoihin. Työ- ryhmän mielestä tämä olisi parhaiten toteutettavissa kirjanpitolautakunnan kautta.

⁷ Jatkuvalla tiedonantovelvollisuudella tarkoitetaan kaikkea muuta kuin säännöllisen tiedonantovelvollisuuden piiriin kuuluvien tietojen julkistamista, mikä vaikuttaa olennaisesti listayhtiön arvopaperin arvoon.

⁸ Kirjanpitolautakunta toimii kauppa- ja teollisuusministeriön yhteydessä.

12.6.2003

Työryhmä kuitenkin korostaa, että IAS/IFRS-standardien virallinen tulkinta kuuluu IASB:lle⁹ ja että ehdotetun järjestelmän tarkoituksena ei ole luoda omia kansallisia tulkintoja. Valvonta on kuitenkin käytännössä tilinpäätössäännösten soveltamista, joten rajan vetäminen soveltamisen ja tulkinnan välille ei ole helppoa.

Mikäli Ratan lausuntopyyntö koskisi vakuutus- tai eläkelaitoksia taikka muita vakuutustoimintaa harjoittavia yhteisöjä, lausunnonantaja olisi kirjanpitolautakunnan ohella Vakuutusvalvontavirasto. Kuten nykyäänkin Vakuutusvalvontavirasto olisi ensisijainen lausunnonantaja vakuutustoimintaan liittyvissä erityiskysymyksissä. Lausunnonantajat antaisivat juridisesti ei-sitovia soveltamisohjeita, jotka valvontaviranomainen hyvän hallintotavan mukaan ottaisi päätöksenteossaan huomioon.

VALVONTAVIRANOMAISEN VALVONTAMENETELMÄT

KTM:n työryhmäraportissa todetaan, että valvontaviranomaisen tulee viime kädessä itse päättää käytännön valvontamenetelmistä. Euroopan arvopaperimarkkinavalvojien komitea CESR julkaisi huhtikuun alussa 2003 ensimmäisen valvontastandardin, jonka tavoitteena on harmonisoida tilinpäätössäännösten noudattamisen valvontaa Euroopassa. CESR:n valvontastandardi antaa periaate-tasoisia ohjeita muun muassa valvontamenetelmistä. Rata on CESR:n jäsenenä sitoutunut noudattamaan CESR:n suosituksia parhaan kykynsä mukaan.

CESR:n valvontastandardin mukaan tilinpäätössäännösten IAS-valvonta olisi käytännön syistä pääosin jälkikäteen tapahtuvaa. Valvoja valitsisi tietysin otantamenetelmin tilinpäätökset tai osavuositarkastukset tai vain näiden raporttien tietyt tuloslaskelma- tai tase-erät tarkastelun kohteeksi. Otannan ja tarkastuksen syvyys määräytyisi yhtiöön liittyvistä riskeistä, kuten yhtiön mahdollisista aikaisemmista rikkomuksista, heikosta taloudellisesta asemasta tai toimialasta.

VALVONTAVIRANOMAISEN VALVONTAVALTUUDET

Rata saa uudessa rahoitustarkastuslaissa uusia valvontavaltuuksia. Työryhmän ehdotuksen mukaan vastaavat valtuudet tulisi olla Ratan käytössä myös IAS-valvonnassa. Näitä ovat muun muassa tietojensaantioikeus yritykseltä ja yrityksen tilintarkastajalta, tarkastusoikeus yrityksen toimipaikassa, ulkopuolisen asiantuntijan käyttäminen sekä julkinen huomautus tai varoitus.

Valvojalla tulee olla myös riittävät toimivaltuudet puuttua virheelliseen menettelyyn, kuten oikeus vaatia markkinoilla olevan virheellisen informaation oikaisemista. Tästä syystä työryhmä ehdottaa, että Rata voisi kehottaa yritystä paitsi julkistamaan virheen myös oikaisemaan tilinpäätöstä tai muuta taloudellista raporttia.

⁹ IASB (International Accounting Standards Board) on yksityisoikeudellinen elin, jonka tehtävänä on laatia tilinpäätösstandardeja kansainväliseen käyttöön.

12.6.2003

IAS-VALVONNAN RESURSSI- JA RAHOITUSTARVE

Työryhmä arvioi Ratan tarvitsevan IAS-valvonnan käynnistyvaiheessa lisäresursseja viisi asiantuntijaa. Kirjanpitolautakunnan sihteeriresursseja ehdotetaan vahvistettavaksi yhdellä asiantuntijalla. Valvontaviranomaiselle syntyvät lisäkustannukset ehdotetaan katettavaksi IAS-valvottavilta eli listayhtiöiltä.

VIRANOMAISSVALVONNAN JÄRJESTÄMINEN MENEILLÄÄN MYÖS MUUALLA EUROOPASSA

Arvopaperimarkkinoiden valvonnan kehittämistä pohditaan useassa Euroopan maassa, koska EU:ssa on meneillään myös muita mittavia arvopaperimarkkinoita koskevia lainsäädäntöhankkeita. Näissä lainsäädäntöhankkeissa asetetaan uusia vaatimuksia ja tehtäviä myös viranomaiselle.

Ruotsissa on valmistunut selvitys helmikuussa 2003 valvontaviranomaisen, Finansinspektionenin, asemasta ja resurssitarpeista. Selvityksessä ehdotetaan IAS-valvojaksi uutta viranomaistahoa (vanha Bokföringsnämnden), jonka tehtäväksi tulisi IAS-valvonnan lisäksi tilinpäätössääntely ja tilintarkastajien valvonta. Norjassa tehdyissä selvityksissä toimivaltaiseksi viranomaiseksi eri markkinavalvonnan tehtäviin ehdotetaan paikallista valvontaviranomaista, Kredittilsynetia. IAS-valvonnan käytännön valvontatyön suorittajaksi saatetaan kuitenkin ehdottaa myös pörssiä. Tanskassa vastaavat keskustelut ovat vasta aluillaan.

Pohjoismaiden lisäksi ainakin Alankomaissa, Saksassa, Isossa-Britanniassa ja Kreikassa on ryhdytty selvittämään arvopaperimarkkinavalvonnan kehittämistä. Saksassa IAS-valvojaksi on suunniteltu asiantuntijaryhmää (ns. Review Panel -tyyppinen toimielin). Isossa-Britanniassa vastaava toimintatapa on jo käytössä. Niissä maissa, joissa viranomaisvalvonta on jo organisoitu esimerkiksi arvopaperimarkkinavalvojille, ei muutostarve ole niin merkittävä. Näitä maita ovat mm. Italia, Ranska, Espanja, Portugal ja Belgia.

Lisätietoja antavat

toimistopäällikkö Paula Launiainen, puhelin (09) 183 5345, ja
tilinpäätösasiantuntija Tiina Visakorpi, puhelin (09) 183 5383.

12.6.2003

TALOUDELLISEN INFORMAATION VALVONNAN KEHITTÄMINEN OSA EU:N KOMISSION
TILINPÄÄTÖSSTRATEGIAA

Tilinpäätösten valvonnan kehittäminen liittyy komission laajaan rahoituspalvelujen toimintaohjelmaan vuodelta 1999. Toimintaohjelman tilinpäätösstrategiaosa käsittää IAS/IFRS-standardien sääntämisen eurooppalaisten listayhtiöiden yhteiseksi tilinpäätösnormistoksi ja tämän normiston noudattamisen valvonnan järjestämisen. Tämän seurauksena annettiin IAS-asetus kesällä 2002.

Komission toimenpiteiden tarkoituksena on vahvistaa sijoittajien luottamusta Euroopan yhtenäismarkkinoihin. Sijoittajien on kyettävä luottamaan siihen, että listayhtiöiden taloudellinen informaatio on laadittu korkealaatuisten tilinpäätösstandardien mukaisesti ja että taloudellinen informaatio on vertailukelpoista EU:n arvopaperimarkkinoilla. Lisäksi tilinpäätösnormien vastavuoroinen tunnustaminen erityisesti Yhdysvaltojen kanssa edellyttää riittävän tehokasta valvontaa.

IAS-asetuksen mukaan¹⁰ jäsenvaltioiden on Euroopan yhteisön perustamissopimuksen 10 artiklan nojalla toteutettava aiheelliset toimenpiteet IAS/IFRS-standardien noudattamisen varmistamiseksi. Komission mielestä varmistaminen edellyttää viranomaisvalvonnan järjestämistä siten, että valvonta on riittävän kattavaa ja yhdenmukaista. Komissio antoi CESR:n tehtäväksi viranomaisvalvonnan kehittämisen ja harmonisoinnin Euroopassa.

¹⁰ IAS-asetuksen (1606/2002) johdannon johtolause numero 16.

12.6.2003

RAHOITUSTARKASTUS TARKASTI SJOITUSRAHASTOJEN ARVONLASKENNASSA NOUDATETTAVIA TOIMINTATAPOJA

Rahoitustarkastus tarkasti tammikuussa 2003 kahdeksan rahastoyhtiön arvonlaskentamenetelmät. Tarkastuksen tavoitteena oli selvittää rahastoyhtiöiden arvonlaskentamenetelmien toimivuutta. Lisäksi tavoitteena oli selvittää, miten rahastoyhtiöt varmistavat arvonlaskennan luotettavuuden eli sen, miten arvonlaskennan sisäinen valvonta yhtiöissä toimii.

Tarkastuksella havaittiin lieviä puutteita mm. sisäisessä ohjeistuksessa, arvonlaskennan työvaiheiden jälkikäteisessä todentamisessa sekä arvonlaskennan sisäisen valvonnan tasossa. Tarkastuksen havaintojen perusteella Rata antoi rahastoyhtiöille suosituksia tarkastuskirjeessään (T/3/2003).

SISÄISESSÄ OHJEISTUKSESSA PARANTAMISEN VARAA

Rata perehtyi tarkastuksella rahastoyhtiöiden arvonlaskentaa koskeviin sisäisiin ohjeisiin. Tekniset menettelytapaohjeet olivat selkeitä ja riittävän yksityiskohtaisia, mutta keskeisten työvaiheiden kuvauksien ja niitä syventävien ohjeiden havaittiin olevan osittain liian yleisellä tasolla tai liian suppeita. Erityisesti arvonlaskennan virheiden korjaamista koskeva sisäinen ohjeistus oli puutteellista.

Rata korostaa sisäisen ohjeistuksen tärkeyttä toiminnan häiriöttömälle jatkumiselle, valittujen toimintamallien jatkuvuudelle ja sisäiselle valvonnalle. Sisäisistä ohjeista tulee selkeästi käydä ilmi keskeisten työvaiheiden kuvaus ja työn laadun ja virheettömyyden varmistavat tarkistuspisteet ja tarkistustoimenpiteet. Keskeisiä työvaiheita rahastoyhtiössä ovat arvonlaskenta, merkinnät, lunastukset, maksuliikenne ja osuusrekisteri.

TYÖVAIHEIDEN JÄLKIKÄTEINEN TODENTAMINEN TÄRKEÄÄ

Tarkastuksella havaittiin joitakin puutteita myös arvonlaskennan työvaiheiden jälkikäteisessä todentamisessa. Arvonlaskentaan kiinteästi liittyvien työvaiheiden, merkintöjen, lunastusten ja maksuliikenteen, dokumentointi oli asianmukaisesti hoidettu, mutta esimerkiksi markkinahintojen poimimisen ja poikkeustilanteissa sovellettavien arvostusperiaatteiden osalta dokumentointi oli puutteellista.

Rata muistutti rahastoyhtiöitä siitä, että niiden on pystyttävä aina jälkikäteen selvittämään arvonlaskennan kulku ja oikeellisuus kaikkien työvaiheiden osalta. Arvostusperiaatteiden asianmukaisuus on pystyttävä todentamaan aina jälkikäteen, erityisesti tätä tulee korostaa poikkeuksellisissa tilanteissa.

HALLITUKSEN ROOLI ARVONLASKENNAN SISÄISESSÄ VALVONNASSA

Rahastoyhtiöiden arvonlaskennan sisäisen valvonnan taso oli vaihteleva. Käytännössä rahastoyhtiöiden hallituksen keskeinen rooli valvonnan määrittelyssä ja valvonnan toimeenpanossa oli hyvin sisäistetty, mutta sisäisen valvonnan riittävyden ja tehokkuuden seuranta hallituksessa oli usein puutteellista. Samoin arvonlaskennan virheiden syiden seuranta ei ollut saanut hallituksissa riittävästi huomiota. Vaikka arvonlaskennan työvaiheisiin oli määritelty tarkistuspisteet, varmistustoimenpiteiden valvonta jäi rahastoyhtiöiltä käytännössä usein tekemättä.

12.6.2003

Rata edellytti rahastoyhtiön hallituksen varmistuvan siitä, että sisäinen valvonta kattaa kaikki toiminnot ja on oikeassa suhteessa eri toimintojen sisältämiin riskeihin ja että koko henkilökunta sisäistää sisäisen valvonnan periaatteet. Rahastoyhtiön hallitus vastaa riittävän ja toimivan sisäisen valvonnan järjestämisestä. Sen tulee vahvistaa merkittävät riskienhallintaa koskevat periaatteet niin rahastoyhtiön kuin sijoitusrahastojen osalta.

ARVONLASKENNAN VIRHEIDEN KORJAAMISTA KOSKEVIA RATAN OHJEITA TÄSMENNETTY

Rahastoyhtiöiden arvonlaskennassa tapahtuu keskimäärin vähän virheitä. Rata kiinnitti tarkastuksella huomiota kuitenkin siihen, että rahastoyhtiöiden käytännöt arvonlaskentavirheiden korjaamisessa, virheiden korvaamisessa ja erityisesti virheiden ilmoittamisessa eivät olleet Ratan vaatimusten mukaisia.

Rahastoyhtiön on ilmoitettava Ratalle kaikista rahasto-osuuden arvoon vaikuttaneista virheistä. Rata on täsmentänyt tämän Ratalle tehtävän virheilmoituksen sisältöä. Rahastoyhtiön on lisäksi ilmoitettava olennaisesta arvonlaskennan virheestä niille osuudenomistajille, jotka ovat tehneet merkintöjä tai lunastuksia virheen vaikutusaikana. Olennaisena arvonlaskennan virheenä voidaan pitää ainakin sellaista virhettä, joka on vähintään 0,1 % rahasto-osuuden arvosta. Virheellisestä osuudenarvosta aiheutuneet tappiot tulisi Rahoitustarkastuksen näkemyksen mukaan korvata siten, että rahastoyhtiö korvaa ainakin sellaisten yksittäisten merkitsijöiden ja lunastajien tappiot, joille kyseisen virheen johdosta on yhteensä kertynyt tappiota 20 euroa tai enemmän.

RAHASTOYHTIÖIDEN RESURSSIT ARVONLASKENNAN OSALTA KUNNOSSA

Rahastoyhtiöiden arvonlaskenta on yleensä hyvin organisoitu ja arvonlaskennan resurssit rahastoyhtiöissä ovat riittävät. Rata kiinnitti rahastoyhtiöiden huomiota kuitenkin siihen, että rahastoyhtiöllä tulee olla kaikissa tilanteissa laadullisesti ja määrällisesti riittävät henkilöresurssit arvonlaskennan suorittamiseksi luotettavasti. Rahastoyhtiöllä tulee lisäksi olla toimivat arvonlaskennan sijaisjärjestelyt.

Lisätietoja antaa
markkinavalvoja Nina Sjöman, puhelin (09) 183 5249

12.6.2003

TOIMILUPIEN MYÖNTÄMIEN RAHOITUSTARKASTUKSELLE

Luottolaitosten, sijoituspalveluyritysten ja panttilainauslaitosten toimilupien myöntäminen ja peruuttaminen siirtyy valtiovarainministeriöltä Rahoitustarkastukselle (Rata), kun uusi laki Rahoitustarkastuksesta tulee voimaan. Myös ETA-alueen ulkopuolelta tulevien luottolaitosten ja sijoituspalveluyritysten sivukonttorin perustaminen Suomeen ja vastaavasti suomalaisen luottolaitoksen ja sijoituspalveluyrityksen sivukonttorin perustaminen ETA-alueen ulkopuolelle edellyttää vastedes Ratan eikä enää valtiovarainministeriön lupaa. Rahastoyhtiöiden, arvopaperi- ja johdannaispörssitoimintaa ja arvopaperikeskusta koskevien toimilupa-asioiden käsittely säilyy edelleen valtiovarainministeriöllä.

TOIMILUPAPROSESSIN ASIASISÄLTÖ EI MUUTU

Vaikka toimiluvan myöntävä viranomainen vaihtuu, hakijan kannalta ei itse toimiluvan hakemisprosessi asiasisällöltään paljon muutu. Hakemusten liitteinä olevat asiakirjat ja selvitykset pysyvät pääsääntöisesti entisenlaisina. Erona aikaisempaan on se, että nyt sekä luottolaitosten että sijoituspalveluyritysten toimilupahakemukseen liitettävistä tiedoista on säädetty valtiovarainministeriön asetuksella. Tämän on katsottu lisäävän toimiluvanmyöntämisprosessin avoimuutta ja ennakoitavuutta.

Valtiovarainministeriön asetuksissa säädetään paitsi niistä selvityksistä, jotka ovat tarpeen luottolaitoksen tai sijoituspalveluyrityksen perustamiseksi Suomeen, myös niistä, jotka vaaditaan suomalaiselta luottolaitokselta tai sijoituspalveluyritykseltä silloin, kun se haluaa perustaa sivukonttorin ETA-alueen ulkopuoliseen maahan. Asetuksissa säädetään myös niistä selvityksistä, jotka ovat tarpeen silloin, kun ETA-alueen ulkopuolisessa maassa sijaitseva luottolaitos tai sijoituspalveluyritys haluaa perustaa sivukonttorin tai sivuliikkeen Suomeen.

Ennen toimiluvan myöntämistä ja varsinaisen toiminnan aloittamista tulee voida varmistua mahdollisimman hyvin siitä, että uudella toimijalla on paitsi tekniset edellytykset myös kyky ja halu toimia alalla yleisesti hyväksytyjen toimintaperiaatteiden mukaisesti. Siksi toimilupaselvityksissä on tärkeää selvittää hakijan sisäiset valvonta- ja riskienhallintajärjestelmät, tietojärjestelmien taso ja riittävyys, tietoturvallisuus sekä varautuminen häiriötilanteisiin. Lisäksi selvitetään omistajien sekä ylimmän johdon luotettavuus ja sopivuus johtaa organisaatiota varovaisten ja terveiden liikeperiaatteiden mukaisesti.

RATAN MAHDOLLISUUDET REAGOIDA VALVOTTAVAN TOIMINTAAN PARANEVAT

Toimilupaa koskevien päätösten siirtäminen Ratalle parantaa sen mahdollisuuksia reagoida valvottavan toimintaan. Merkitseehän se paitsi oikeutta myöntää toimilupa myös oikeutta peruuttaa se ääritapauksessa. Ratalla on myös oikeus rajoittaa luvanvaraista toimintaa, jos se joltakin osin vahingoittaa markkinoiden vakautta. Tämä antaa valvojalle mahdollisuuden puuttua nopeasti ja tehokkaasti valvottavan toimintaan heti, kun se on tarpeen. Tämä on myös ollut taustalla, kun IMF ja Maailmanpankki ovat raportissaan suositelleet toimilupa-asioiden siirtämistä valtiovarainministeriöltä valvojalle.

12.6.2003

Lisätietoja antavat
neuvonantaja Risto Määttänen (30.6. lähtien), puhelin (09) 183 5304 ja
päälakimies Markku Lounatvuori, puhelin (09) 183 5275.

12.6.2003

RAHOITUSTARKASTUS PUUTTUI VAKUUTUSTEN JA SIOITUSRAHASTO-OSUUKSIEN MARKKINOINTIIN PANKEISSA

Rahoitustarkastus (Rata) on kehottanut Suomen Pankkiyhdistystä saattamaan jäsenpankkiensa tietoon Ratan näkemykset sopimattomista menettelytavoista vakuutusten ja sijoitusrahasto-osuuksien markkinoinnissa. Ratan tietoon on tullut useita tapauksia, joissa pankki on toiminut markkinoinnissaan tavalla, joka ei ole Ratan mielestä asianmukaista.

Rata pitää sopimattomana menettelyä, jossa asiakkaan ollessa pankissa maksamassa vakuutusmaksuaan tai sijoitusrahastomerkitänsä pankki voimakkaasti markkinoi yhteistyökumppaninsa tai omia vastaavia tuotteita.

Sopimattomana pidetään myös menettelyä, jossa pankki ottaa asiakkaaseen yhteyttä ja ryhtyy markkinoimaan yhteistyökumppaninsa vastaavia tuotteita niiden tietojen perusteella, jotka se on saanut asiakkaan maksupalveluun toimittamasta laskusta tai suoraveloitussvaltakirjasta.

Rata tulkitsee luottolaitoslain 94 pykälää (salassapitovelvollisuus) siten, että asiakas antaa laskussa tai suoraveloitussvaltakirjassa olevat tiedot pankille maksujenvälitystä varten. Pankki ei voi tällöin käyttää tietoja muun yhtiön tuotteiden markkinointiin eikä luovuttaa tietoja samaan konserniin tai ryhmittymään kuuluvalla vakuutus- tai rahastoyhtiölle.

Rata on jo vuonna 1999 antanut luottolaitosten markkinointia koskevan kannanottonsa (K/25/99/LLO), johon se viittaa Suomen Pankkiyhdistykselle lähettämässään kirjeessä. Rata seuraa myös jatkossa pankkien menettelytapoja tässä asiassa.

Lisätietoja antaa
lakimies Jukka Laitinen, puhelin (09) 183 5287.

12.6.2003

Vakavaraisuusuudistuksen vaikutuksia koskeva selvitys valmistunut

SUOMALAISTEN PANKKIEN VAKAVARAISUUSVAATIMUKSET SÄILYISIVÄT KESKIMÄÄRIN NYKYISELLÄ TASOLLA KÄYTETTÄESSÄ LUOTTORISKIN STANDARDIMENETELMÄÄ

Baselin pankkivalvontakomitea selvitti keväällä 2003 vakavaraisuusuudistuksen vaikutuksia pankkien vakavaraisuusvaatimuksiin. Selvityksen tulokset vastasivat yleisesti ottaen Baselin komitean uudistukselle asettamia tavoitteita.

Kansainvälistä pankkitoimintaa harjoittavien suurten pankkien vakavaraisuusvaatimus ei olennaisesti muutu, kun ottaa huomioon, että nämä pankit todennäköisesti tulevat käyttämään luottoriskin sisäisen luokittelun menetelmää, jonka laskemisessa pankki voi käyttää sisäisiä asiakaskohtaisia luotto-
luokituksia.

Selvitys osoitti myös, että luottoriskin standardimenetelmän mukainen vakavaraisuusvaatimus kasvaa nykyiseen verrattuna. Suomalaisten pankkien vakavaraisuusvaatimus säilyisi keskimäärin nykyisen suuruisena, mikäli käytetään luottoriskin standardimenetelmää. Luottoriskin sisäisen luokittelun perusmenetelmässä vakavaraisuusvaatimus laskee selvästi sekä G10- että EU-maiden pienillä ja keskisuurilla pankeilla. Tämä johtuu pääsääntöisesti siitä, että nämä pankit keskittyvät keskimääräistä enemmän vähittäispankkitoimintaan, jonka vakavaraisuusvaatimus pienentyy. Baselin komitean mukaan vakavaraisuusvaatimuksen pienentyminen heijastaa tähän salkkuun sisältyvää vähäisempää riskiä. Suurilla kansainvälistä pankkitoimintaa harjoittavilla pankeilla muutokset sen sijaan ovat pienempiä. Luottoriskin sisäisen luokittelun kehittyntä menetelmää käytettäessä kaikkien pankkiryhmien vakavaraisuusvaatimus pienenee nykyisestä. Luottoriskin sisäisen luokittelun kehittyntä menetelmä sallii pankin itse määrittävän useampia parametreja kuin sisäisen luokittelun perusmenetelmä, jossa pankki voi itse määrittellä vain tappion todennäköisyyden.

Tulosten vaihtelu pankkien välillä on suuri. Tämä heijastaa toisaalta eroja pankkien saamisten riskipitoisuudessa, mutta myös eroja vähittäispankkitoiminnan suhteellisessa osuudessa pankkien kesken. Lisäksi on huomattava, että kaikki pankit eivät pystyneet laskelmissaan huomioimaan täysimääräisesti uusien luottoriskin vähentämismahdollisuuksien vaikutuksia. Näiden hyödyntäminen olisi saattanut pienentää vakavaraisuusvaatimuksia.

Selvitykseen osallistui yhteensä 188 pankkia kolmestatoista G10¹¹-maasta ja lisäksi 177 pankkia 30 muusta maasta. Kaikki 15 EU:n jäsenmaata ja viisi EU:n tulevaa jäsenmaata olivat mukana selvityksessä. Vakavaraisuusuudistuksia koskevan selvityksen tulokset ovat luettavissa Baselin pankkivalvontakomitean kotisivulla (<http://www.bis.org/bcbs/qis/qis3.htm>). Baselin pankkivalvontakomitea julkisti kaikkia selvitykseen osallistuvia maaryhmiä koskevia tietoja sekä sen lisäksi yksityiskohtaisemmat analyysit G10-maiden tuloksista.

¹¹ Selvitykseen ovat osallistuneet kaikki Baselin pankkivalvontakomitean jäsenmaat, ja siitä syystä maita on enemmän kuin vain G10-maat. Baselin pankkivalvontakomitean jäsenmaat ovat Belgia, Kanada, Ranska, Saksa, Italia, Japani, Luxemburg, Hollanti, Espanja, Ruotsi, Sveitsi, Iso-Britannia ja Yhdysvallat.

12.6.2003

VAKAVARAISUUSEHDOTUSTA TARKENNETTIIN TEHTYJEN SELVITYSTEN PERUSTEELLA

Vakavaraisuusuudistuksen vaikutusten arviointia koskevan selvityksen tulosten perusteella Baselin komitean uuteen ehdotukseen tehtiin joitakin muutoksia.

Luottoriskin standardimenetelmässä asuntovakuudellisten saamisten riskipainoa laskettiin 35 prosenttiin aikaisemmasta 40 prosentista. Lisäksi järjestämättömien saamisten riskipainon laskeminen 150 prosenttia pienemmäksi on mahdollista, mikäli kyseessä olevista saamisista on tehty riittävästi varauksia. Operatiivisen riskin vakavaraisuusvaatimuksen laskentaan lisättiin uusi vaihtoehtoinen laskentatapa. Myös luottoriskin sisäisen luokittelun menetelmään tehtiin hienosäätöä. Esimerkiksi vähittäispankkitoiminnan vastuiden parametreille asetettiin vähimmäisarvoja ja luottokorttisaamisten riskipainokäyrää muutettiin.

Tarkistettu ja täydennetty luonnos uudeksi vakavaraisuusehdotukseksi julkistettiin huhtikuussa 2003 Baselin komitean kotisivulla (<http://www.bis.org/press/p030429.htm>). Ehdotukseen on pyydetty lausuntoja 31.7.2003 mennessä. Baselin komitea julkistaa lopullisen suosituksen tämän vuoden viimeisellä neljänneksellä. Uudistus tulee voimaan 31.12.2006.

EU:N VAKAVARAISUUSUUDISTUSTA KOSKEVA DIREKTIIVIVALMISTELU ETENEE

Baselin komitean vakavaraisuusuudistuksen rinnalla myös EU:n direktiivivalmistelu etenee. EU:n direktiivi koskee luottolaitoksia ja sijoituspalveluyrityksiä. EU:n komissio tekee parhaillaan muutoksia vakavaraisuusuudistusta koskevaan direktiiviluonnokseen, jonka se julkistaa lausunnolle kesän aikana. Uuden luonnoksen valmistelua varten EU:n komissio julkisti kotisivullaan (http://europa.eu.int/comm/internal_market/en/finances/capitaladequacy/index.htm) huhtikuussa lausunnolle kaksi työpapereita. Nämä työpaperit sisälsivät komission ehdotukset kiinteistövakuudellisen lainanannon sekä kiinteistö- ja julkisyhteisövuudellisten joukkovelkakirjojen vakavaraisuuskäsittelyyn.

Lisätietoja antaa

vakavaraisuusasiantuntija Eeva-Liisa Raitanen, puhelin (09) 183 5378.

12.6.2003

MITÄ TARKOITETAAN JATKUVUUSSUUNNITTELULLA?

Useimpien rahoitusalailla toimivien yritysten liiketoiminta on täysin tietotekniikan varassa. Näille yrityksille on sen vuoksi erityisen tärkeää varmistaa tietotekniikkansa toimivuus eriasteisissa häiriö- ja ongelmatilanteissa palvelujen saatavuuden turvaamiseksi ja asiakkaiden luottamuksen säilyttämiseksi. Merkittävät häiriöt esimerkiksi jonkin suuren pankin toiminnassa tai toiminnan keskeytyminen voivat aiheuttaa ongelmia koko rahoitusmarkkinoilla, jos niihin ei ole ennalta varauduttu.

Jatkuvuussuunnittelun tarkoituksena onkin varautua jo ennalta mahdollisiin ongelmatilanteisiin. Hyvällä suunnittelulla yritys pyrkii varmistamaan, että se pystyy jatkamaan toimintojaan mahdollisimman pienin menetyksin ja täyttämään velvoitteensa, vaikka sen toiminta häiriintyisi jonkin sisäisen tai ulkopuolisen tapahtuman takia. Toimintaa häiritsevä tapahtuma voi olla tietojärjestelmien häiriöiden lisäksi esimerkiksi inhimillinen virhe, väärinkäytös, tietoliikennekatkos, sähkökatkos, tulipalo, vesivahinko, toimitilojen osittainen tai täydellinen tuhoutuminen tai avainhenkilöiden menetys. Jos häiriöihin ei ole varauduttu ennalta, ne voivat aiheuttaa merkittäviä katkoksia yrityksen toiminnassa, taloudellisia tappioita ja pahimmassa tapauksessa koko yrityksen toiminta voi loppua.

Jatkuvuussuunnittelu ei ole kertaluonteinen projekti vaan jatkuva prosessi. Se sisältää mm. jatkuvuussuunnittelun periaatteiden ja ohjeiden laatimisen, jatkuvuussuunnittelun koordinoimisen, jatkuvuussuunnittelukehikon laatimisen ja ylläpidon, liiketoimintayksikköjen ohjeistuksen ja koulutuksen suunnitelmien laadintaan, varsinaisten jatkuvuussuunnitelmien laatimisen, niiden säännöllisen testaamisen ja ylläpidon sekä jatkuvuussuunnitelmien ylläpidon seurannan. Jatkuvuussuunnitteluprosessista syntyvät hyvin testatut ja harjoitellut ja säännöllisesti ylläpidetyt jatkuvuussuunnitelmat.

JATKUVUUSSUUNNITELMAT TULISI LAATIA SEKÄ NORMAALI- ETTÄ POIKKEUSOLOIHIN

Yritysten tulisi laatia merkittäville liiketoiminnan osa-alueille jatkuvuussuunnitelmat, joiden tavoitteena on suojata yritystä liiketoimintaa uhkaavilta merkittävilta häiriöiltä ja poikkeustilanteilta sekä vähentää mahdollisen liiketoiminnan keskeytyksen haitallisia vaikutuksia. Pienempiin häiriöihin voidaan varautua näitä varten laadituilla ohjeilla sekä korjaamalla jo havaittuja puutteita osana laadunvarmistusta. Jatkuvuussuunnitelma otetaan käyttöön silloin, kun yritys tai sen liiketoimintayksikkö eivät selviä toimintaa uhkaavalta poikkeukselliselta tilanteelta tavanomaisin toimintamallein.

Sen lisäksi, että jatkuvuussuunnittelussa varaudutaan normaalioloissa esiintyviin häiriöihin, siinä tulee varautua myös poikkeusoloihin. Tällaisia poikkeusoloja ovat esimerkiksi kansainväliset kriisit, sota tai sodan uhka. Poikkeusolojen jatkuvuussuunnitelmasta käytetään yleensä nimitystä valmiussuunnitelma.

TIETOTEKNIIKAN TOIPUMISSUUNNITTELU ON YKSI TÄRKEIMMISTÄ JATKUVUUSSUUNNITTELUN OSA-ALUEISTA

Jatkuvuussuunnittelun yhtenä tärkeänä osa-alueena on varautuminen erityisesti erilaisiin tietojenkäsittelyyn liittyviin häiriöihin. Näihin voidaan varautua sekä varajärjestelyin että laatimalla ns. toipumissuunnitelmat.

12.6.2003

Varajärjestelyjä ovat esimerkiksi tietojen varmuuskopiointi, kriittisten tietojenkäsittelyssä tarvittavien laitteiden ja komponenttien kahdentaminen, tietoliikenneyhteyksien kahdentaminen, sähkönsäätöjärjestelmien varmistaminen sekä varahenkilöjärjestelyt. Toipumissuunnitelmat laaditaan yleensä tietojärjestelmäkohtaisesti, ja ne sisältävät riittävän yksityiskohtaiset toimintaohjeet tietojärjestelmän tai sen osan toimintakuntoon saattamiseksi erilaisissa häiriötilanteissa. Tietotekniikan toipumissuunnittelun lähtökohdina ovat liiketoimintayksiköiden arviot tietojärjestelmien kriittisyydestä ja niiden asettamat vaatimukset järjestelmien toipumisajolle.

JATKUVUUSSUUNNITTELU ON OSA TOIMINNAN LAADUN VARMISTUSTA

Jatkuvuussuunnittelun tavoitteena on turvata tärkeiden liiketoimintojen riittävän nopea uudelleenkäynnistäminen häiriöiden jälkeen. Tähän pyritään mm. laatimalla etukäteen toimintamalleja erilaisille häiriöskenaarioille ja harjoittelemalla näitä riittävästi. Näin mahdollisessa häiriötilanteessa toimintojen palauttaminen on nopeampaa kuin tilanteessa, jossa etukäteissuunnittelua ei ole tehty.

Jatkuvuussuunnittelun voidaan katsoa olevan osa yrityksen toiminnan laadun varmistamista. Jos yritys pystyy näyttämään, että se on varautunut erilaisiin toimintahäiriöihin ja sen tarjoaman palvelun jatkuvuuteen voi luottaa, se saattaa saada kilpailuetua niihin yrityksiin verrattuna, jotka eivät ole huolehtineet toimintansa jatkuvuudesta. Asiakas tai sopimuskumppani saattaa jopa vaatia yritykseltä selvityksen toiminnan jatkuvuudesta erityisesti, jos kyse on pitkäaikaisesta sitoutumisesta ja palvelun hankkimisesta.

Hyvä esimerkki jatkuvuussuunnitelmien tarpeellisuudesta oli New Yorkin terrori-isku 11.9.2001. Valtaosa iskun kohteiksi joutuneista yrityksistä pystyi melko nopeasti palauttamaan toimintansa ennalleen hyvin ennalta laadittujen jatkuvuussuunnitelmien avulla.

VELVOLLISUUS VARAUTUA POIKKEUSOLOIHIN LAAJENEMASSA

Valtion virastoilla ja liikelaitoksilla sekä teleyrityksillä on lakisääteinen velvollisuus varautua poikkeusoloihin. Tulossa olevassa valmiuslain ja eräiden siihen liittyvien lakien muutosesityksessä esitetään, että velvollisuutta varautua poikkeusoloihin laajennettaisiin myös luottolaitoksiin ja eräisiin muihin rahoituslaitoksiin toimiviin yhteisöihin. Eduskunta on hyväksynyt lakimuutoksen 16.5.2003.

Baselin pankkivalvontakomitea on antanut suosituksen pankkien jatkuvuussuunnittelusta. Myös eräät muut standardit ja laativat laitokset ovat antaneet suosituksia jatkuvuussuunnittelusta. Myös Rahoitustarkastuksen ohjeissa on jatkuvuussuunnittelua koskevia osia.

JATKUVUUSSUUNNITTELU ON OSA RISKIENHALLINTAA

Jatkuvuussuunnittelulla on vahvat yhtymäkohdat yleiseen riskienhallintaan, yritysturvallisuuteen ja tietoturvallisuuteen. Jatkuvuussuunnittelu tulisikin nähdä osana operatiivisten riskien hallintaa. Systemaattisen jatkuvuussuunnitteluprosessin tulee perustua toimintojen uhka- ja haavoittuvuusanalyysiin. Useimmiten osa näissä analyysissä havaituista heikkouksista voidaan korjata, eikä niihin varautumista tarvitse sisällyttää jatkuvuussuunnitelmiin. Jatkuvuussuunnitelmissa varaudutaankin sel-

12.6.2003

lasiin häiriöihin, jotka ovat niin yllättäviä, harvinaisia tai vaikutuksiltaan niin suuria, että ne eivät ole yleensä estettävissä ilman hyvin suuria panostuksia.

KUKA VASTAA JATKUVUUSSUUNNITTELUSTA?

Säännöllisellä jatkuvuussuunnittelulla tulee olla yrityksen ylimmän johdon tuki ja sen hyväksymät resurssit. Nimetyn ylimmän johdon edustajan tulee vastata jatkuvuussuunnittelusta yrityksessä. Yrityksen ylin johto vastaa viime kädessä siitä, että kriittisille toiminnoille on laadittu jatkuvuussuunnitelmat, niitä ylläpidetään ja testataan säännöllisesti ja että yrityksessä on toimiva jatkuvuussuunnitteluprosessi.

Liiketoimintayksiköiden johto vastaa ensisijaisesti jatkuvuussuunnitelmien laadinnasta, koska sillä on paras näkemys liiketoimintansa ydinprosesseista, niiden uhkista, toimintojen ja prosessien haavoittuvuuksista sekä toimintoihin liittyvistä riskeistä¹².

Jatkuvuussuunnitteluprosessin ylläpito on annettava jonkun yksikön vastuulle. Myös jatkuvuussuunnitelmien tarkoituksenmukaisuuden arvioinnille ja yhteensovittamiselle tulisi nimetä vastuuyksikkö.

Käytännössä jatkuvuussuunnitelmien oleellisena osana ovat tietojärjestelmäkohtaiset toipumissuunnitelmat. Jatkuvuussuunnittelussa tulisikin olla mukana liiketoimintayksiköiden, tietohallinnon, riskienhallinnan ja tietoturvallisuuden edustajat. Liiketoimintayksiköiden johdolla tulee kuitenkin olla päävastuu suunnitelmien valmistumisesta ja testaamisesta sekä harjoittelusta.

Koska jatkuvuussuunnittelulla on vahvat yhtymäkohdat riskienhallintaan ja yritysturvallisuuteen, jatkuvuussuunnitteluprosessi on usein joko yrityksen riskienhallinta-, tietoturvallisuus- tai turvallisuusyksikön vastuulla. Joskus jatkuvuussuunnitteluprosessi on tietojenkäsittelytoiminnon vastuulla. Tällöin on vaarana kuitenkin se, että jatkuvuussuunnittelu nähdään vain tietoteknisen jatkuvuuden ylläpitämisenä.

Yrityksen turvallisuudesta ja tietoturvallisuudesta vastaavien yksiköiden tehtävänä voidaan katsoa olevan yrityksen tärkeiden resurssien suojaaminen sekä toiminnan jatkuvuuden turvaaminen. Jatkuvuussuunnittelua pidetään usein myös yhtenä tärkeänä tietoturvallisuuden osa-alueena.

Lisätietoja antaa

pankkitarkastaja Markku Koponen, puhelin (09) 183 5389.

¹² Riskien arviointi (risk assessment): järjestelmälliset toimenpiteet, joilla pyritään tunnistamaan toiminnan uhkia ja haavoittuvuuksia sekä arvioimaan mahdollisesti toteutuvien uhkien seurausvaikutuksia.

12.6.2003

JATKUVUUSSUUNNITTELUN KANSAINVÄLISIÄ SUOSITUKSIA

Baselin pankkivalvontakomitea toteaa suosituksessaan¹³, että jatkuvuussuunnittelu (contingency planning) on yksi operatiivisten riskien hallinnan peruselementeistä. Suosituksen mukaan pankeilla on oltava jatkuvuussuunnitelmat, joilla varmistetaan toiminnan jatkuminen ja rajataan vahinkojen suuruus vakavassa liiketoiminnan häiriötilanteessa. Pankkien on tunnistettava ne tärkeät liiketoimintaprosessinsa, joiden tarvitsemat palvelut on häiriötilanteessa saatava toimimaan mahdollisimman nopeasti. Jatkuvuussuunnitelmissa on huomioitava pankin toimintaa uhkaavat eri skenaariot. Jatkuvuussuunnitelmat on suhteutettava pankin kokoon ja toimintojen monimutkaisuuteen. Lisäksi pankin on ylläpidettävä jatkuvuussuunnitelmia jatkuvasti ja testattava niitä säännöllisesti.

Muita kansainvälisiä jatkuvuussuunnittelun suosituksia löytyy mm. BS7799-standardista, joka on laajasti käytetty kansainvälinen tietoturvallisuuden eri osa-alueiden hallinnan standardi. Tämä alun perin englantilainen standardi on hyväksytty myös ISO-standardiksi (ISO 17799). Kansainvälisen IT-tarkastajien järjestön ISACA:n Cobit-julkaisusta löytyy erityisesti tietoteknisen toipumisen suosituksia. Lisäksi Lontoossa sijaitseva Business Continuity Institute pyrkii edistämään jatkuvuussuunnittelutietoisuutta sekä julkaisee alan suosituksia.

JATKUVUUSSUUNNITTELUUN LIITTYVÄÄ RAHOITUSTARKASTUKSEN OHJEISTUSTA

Rahoitustarkastuksen ohjeessa luottolaitoksen riskienhallinnan ja sisäisen valvonnan periaatteista sekä sisäisestä tarkastuksesta (ohje 108.2) edellytetään, että luottolaitoksessa suunnitellaan elintärkeiden toimintojen jatkuvuuden turvaaminen. Odottamattomien keskeytysten jälkeen paluu normaaliin toimintaan tulee olla mahdollista kohtuullisessa ajassa. Lisäksi jatkuvuussuunnitelmaa tulee ylläpitää ja testata säännöllisesti. Sijoituspalveluyrityksille on annettu vastaavansisältöinen ohje (203.28). Rahoitustarkastus parhaillaan uusii määräys- ja ohjekokoelmaansa. Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä sekä operatiivisten riskien hallinnasta on tulossa uudet standardit. Jälkimmäinen sisältää myös jatkuvuussuunnitteluun liittyvää Rahoitustarkastuksen ohjeistusta.

Rahoitustarkastus voi jatkossa antaa ohjeita varautumisvelvollisuuden soveltamisesta valmiuslain ja eräiden siihen liittyvien lakien muutosehdotuksen mukaisesti.

¹³ Sound Practices for the Management and Supervision of Operational Risk. February 2003.

12.6.2003

TAPAHTUMAKATSAUS

TUTKINTAPYYNTÖJÄ POLIISILLE

Rata kertoi Rahoitustarkastus tiedottaa -julkaisussa 1/2003, että se tulee jatkossa tiedottamaan aikaisempaa käytäntöä yksityiskohtaisemmin poliisille tekemistään tutkintapyyntöistä. Tämän mukaisesti epäillystä tiedottamisrikoksesta julkistetaan pääsääntöisesti tutkintapyyntöä kohteena olevan eli epäillyn yhtiön nimi ja tapaus myös kuvataan yleisellä tasolla. Julkistamiseen ei kuitenkaan ryhdytä, jos tiedon antaminen voi vaarantaa poliisin suorittamaa esitutkintaa. Sen sijaan tutkintapyyntöistä, jotka koskevat sisäpiiritiedon väärinkäyttöepäilyjä, voidaan kertoa julkisuuteen edelleenkin vain kohdeyhtiön osakkeen nimi ja ajanjakso, jolloin epäilty sisäpiiritiedon väärinkäyttö on tapahtunut. Näitä ei kuitenkaan kerrota niissä tapauksissa, joissa tiedon kertomisella käytännössä tehtäisiin mahdolliseksi saada helposti selville epäillyn henkilön nimi tai vaarannettaisiin esitutkintaa.

Rata on jättänyt poliisille tutkintapyyntöä epäillystä arvopaperimarkkinoita koskevasta tiedottamisrikoksesta. Tutkintapyyntö koskee Reach-U Holding Oyj:n ja Reach-U Solutions Oyj:n suunnitellun sulautumisen johdosta laadittua arvopaperimarkkinalain mukaista tarjousesitettä ja kohdistuu kummankin yhtiön hallituksen toimintaan ja vastuuseen. Rata hyväksyi esitteen 21.11.2001 ja salli sen julkistamisen tarjousesitteenä. Rata epäilee, että esitteessä ei annettu oikeaa tietoa Reach-U Solutions -konsernin rahoitustilanteesta. Rata epäilee myös, että konsernivälitilinpäätöksen (ajalta 1.1.–30.9.2001) laadinnassa ei ole noudatettu hyvää kirjanpitoa eikä se näin ollen antanut oikeaa ja riittävää kuvaa konsernin tuloksesta ja taloudellisesta asemasta. Rata perustaa epäilynsä konkurssiasiamiehen toimeksiannosta yhtiöissä suoritetuista erityistarkastuksista annettuihin erityistarkastuskertomuksiin.

Rata on antanut poliisille esitutkintaan myös toisen tapauksen, jossa se epäilee tiedottamisrikosta. Esitutkinnallisista syistä Rata ei kuitenkaan voi kertoa tutkinnan kohteena olevan yhtiön nimeä julkisuuteen.

Lisäksi Rata on antanut poliisille esitutkintaan tapauksen, jossa epäillään sisäpiiritiedon väärinkäyttöä. Esitutkinnallisista syistä Rata ei kuitenkaan voi kertoa julkisuuteen kohdeyhtiön osakkeen nimeä tai ajanjaksoa, jolloin epäilty sisäpiiritiedon väärinkäyttö on tapahtunut.

FINANSSIRYHMITTYMIEN VAKAVARAISUUS MYÖS SÄÄNTELYN KOHTEEKSI

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi finanssiryhmittymään kuuluvien luottolaitosten, vakuutusyriyten ja sijoituspalveluyriyten lisävalvonnasta tuli voimaan 11.2.2003. Direktiivin tarkoituksena on ottaa käyttöön erityinen rahoitus- ja vakuutusryhmittymien toiminnan vakauden valvontaa koskeva säännöstö. Sääntelyn soveltamisala on määritelty rahoitus- ja vakuutusryhmittymän (financial conglomerate) käsitteen avulla. Direktiivin tavoitteena on taata se, että valvontaviranomaiset voivat valvoa rahoitus- ja vakuutusryhmittymien vakavaraisuutta sekä varmistua vakavaraisuuden riittävydestä. Valvontaviranomaisten tulee myös arvioida koko finanssiryhmittymän tasolla riskikeskittymiä ja ryhmän sisäisiä liiketoimia. Finanssiryhmittymät ovat suuria rahoitusmarkkinoilla toimivia rahoitusryhmiä, ja ne tarjoavat palveluita maailmanlaajuisesti. Finanssiryhmittymien joutuminen rahoitusvaikeuksiin voi häiritä vakavasti rahoitusjärjestelmän toimintaa ja haitata yksittäisiä tallettajia, vakuutuksenottajia ja sijoittajia. Valvontaviranomaisilla, ja erityisesti viranomaisten kes-

12.6.2003

kuudesta nimetyllä koordinaattorilla, on oltava keinot tehokkaaseen lisävalvontaan, jotta finanssiryhmittymien vakavaraisuus voidaan taata.

Jotta EU:n komissio voisi varmistaa direktiivin yhdenmukaisen ja yhtenäisen täytäntöönpanon kaikissa jäsenmaissa, se käy parhaillaan jäsenmaiden kanssa keskustelua direktiivin tulkintaongelmista. Keskustelua käydään komission johdolla finanssiryhmittymien kysymyksiin erikoituneessa ryhmässä. Harmonisointityötä tekevät myös pohjoismaiset viranomaiset. Suomessa direktiivin täytäntöönpanon valmistelu on aloitettu valtiovarainministeriön johdolla. Nykyinen laki rahoitus- ja vakuutusryhmittymien valvonnasta tuli voimaan 1.2.2002 ja vastaa pääosin sisällöllisesti komission huhtikuussa 2001 finanssiryhmittymän lisävalvonnasta annettua direktiiviehdotusta. Uusia sääntelykohtia valtiovarainministeriön työryhmälle ovat muun muassa direktiivin laajentama lain soveltamisala, kansallisten valvontaviranomaisten suhde kansainvälisiin valvontaviranomaisiin ja vakavaraisuuslaskenta. Jäsenmaiden on sopeutettava kansallinen lainsäädäntönsä direktiivin mukaiseksi 18 kuukauden sisällä.

Lisätietoja antaa
erityisasiantuntija Ingalill Aspholm, puhelin (09)183 5357.

RAHANPESUSÄÄNNÖKSIIN MUUTOKSIA KESÄKUUN ALUSSA

Rahanpesulain¹⁴ muutokset tulivat voimaan 1.6.2003. Merkittävimmät muutokset koskevat lain soveltamisalaa, ilmoitusvelvollisten piirin laajentamista rahoitusalan ulkopuolisiin ammattikuntiin sekä ilmoitusvelvollisuutta. Muutokset johtuvat EU:n rahanpesudirektiivin¹⁵ ja rahanpesun vastaisen toimintaryhmän FATF:n¹⁶ antamien terrorismin rahoituksen vastaisten suositusten täytäntöönpanosta.

Lain soveltamisalaan ja tavoitteeseen on lisätty rahanpesun estämisen ja paljastamisen lisäksi terrorismin rahoittamisen estäminen. Keskusrikospoliisin yhteydessä toimivan rahanpesun selvittelykeskuksen toimivaltuuksia on vastaavasti laajennettu muun muassa siten, että sillä on valtuudet selvittää ja keskeyttää 5 päivän ajaksi liiketoimet, joiden epäillään liittyvän rahanpesuun tai terrorismin rahoittamiseen. Rata valvoo edelleen lain noudattamista valvottaviensa toiminnassa. Lain soveltamisalaa on laajennettu entisestä rahoituspalvelujen tarjoajien ulkopuolelle. Uusia ilmoitusvelvollisia ovat nyt itsenäiset lakimiesammattien harjoittajat, ulkoiset tilintarkastajat ja kirjanpitäjät. Myös kulukuväline-, jalometalli- ja taidekauppiat sekä huutokaupanpitäjät tulivat ilmoitusvelvollisuuden piiriin. Velvoitteet koskevat myös muuta maksuliikettä kuin yleistä maksujenvälitystä harjoittavia, joille säädettiin lisäksi rekisteröitymisvelvollisuus Etelä-Suomen lääninhallitukseen. Tällaista toimintaa harjoittavat esimerkiksi Western Union ja Moneygram.

Ilmoitusvelvollisuus koskee myös epäilyjä terrorismin rahoittamisesta

Uuden lain mukaan ilmoitusvelvollisuus koskee sekä liiketoimia, joiden epäillään liittyvän rahanpesuun, että liiketoimia, joiden epäillään liittyvän terrorismin rahoittamiseen. Rahanpesuepäilyt liit-

¹⁴ Laki rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä 68/98, 1.6. voimaan tulleen lain numero on 365/2003.

¹⁵ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2001/97/EY rahoitusjärjestelmän rahanpesutarkoituksiin käyttämisen estämisestä annetun direktiivin 91/308/EY muuttamisesta.

¹⁶ Rahanpesun ja terrorismin rahoituksen vastainen kansainvälinen työryhmä Financial Action Task Force on Money Laundering.

12.6.2003

tyvät tapauksiin, jotka rakenteensa tai muiden seikkojen takia eivät sovi yhteen asiakkaan normaalin liiketoiminnan tai taustan kanssa ja joissa varojen epäillään olevan peräisin rikollisesta toiminnasta. Terrorismin rahoituksessa taas on tunnusomaista, että kerättävät tai välitettävät rahamäärät voivat olla pieniä ja niiden alkuperä on laillinen.

Terrorismirikoksista säädetään rikoslain uudessa 34 a luvussa¹⁷. Terrorismin rahoittaminen on rangaistavaa rikoslain 34 a luvun 5 §:n mukaisesti, ja sillä tarkoitetaan mm. varojen antamista tai keräämistä suoraan tai välillisesti terroristisiin tarkoituksiin. Terrorististen tekojen ja terrorismin rahoittamisen määritelmä on erittäin laaja, eikä ilmoitusvelvollisten voida edellyttää tuntevan sen tunnusmerkkejä, vaan kuten muidenkin rikosten ratkaiseminen, se jää aina tuomioistuimen jälkikäteisarvion varaan. Siksi hyvä asiakkaiden toiminnan ja taustojen tunteminen on lain noudattamisen kannalta välttämätöntä. FATF:n julkaisuissa ”Guidance for financial institutions in detecting terrorist financing” (huhtikuu 2002) sekä ”Report on money laundering typologies 2002–2003 (helmikuu 2003) on kuvattu terrorismin rahoittamiseen liittyviä ilmiöitä ja tapauksia ja annettu joitakin niihin liittyviä ohjeita. Julkaisut ovat luettavissa osoitteessa www.fatf-gafi.org.

Rahanpesurikoksille omat rikosnimikkeet

Rikoslain 1.4.2003 voimaan tulleet muutokset¹⁸ koskevat mm. kirjanpitorikoksia, velallisen rikoksia sekä rahanpesurikoksia. Lailla korjattiin mm. kirjanpitorikosten, rahanpesurikosten, velallisen rikosten sekä oikeushenkilön rangaistusvastuun sääntelyssä esiin tulleita ongelmia. Muutosten tavoitteena on tehostaa talousrikosten selvittämistä. Rahanpesurikokset on Suomessa tähän saakka tuomittu kätkemisrikoksina, mutta nyt rahanpesurikoksilla on rikoslain 32 luvussa omat erilliset rikosnimikkeet: rahanpesu, törkeä rahanpesu, salahanke törkeään rahanpesun tekemiseksi, tuottamuksellinen rahanpesu sekä rahanpesurikkomus.

Rahanpesu voi Suomessa liittyä mihin tahansa rikokseen, myös verorikoksiin. Rahanpesusta tuomitseminen on tähän saakka edellyttänyt, että varojen kätkijä on tiennyt varojen olevan peräisin rikollisesta toiminnasta. Uuden lain myötä voidaan tuomita myös tuottamuksellisesta rahanpesusta, millä tarkoitetaan, että henkilöllä on painava syy suhtautua epäillen varojen alkuperään, mutta hän törkeästä huolimattomuudesta ryhtyy peittämistä tai häivyttämistoimiin (katso rahanpesun määritelmä faktalaatikossa). Rahanpesun määritelmään lisättiin myös rikollista alkuperää olevien varojen välittäminen sekä toisen henkilön avustaminen varojen siirtämisessä ja häivyttämisessä. Avustamista voi käytännössä olla esimerkiksi veroparatiiseihin rekisteröitävien yritysten perustamiseen tai pankkitilien avaamiseen liittyvien neuvojen antaminen.

Rahanpesulain ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönti siirrettiin rikoslaista rahanpesulakiin (16 a §). Tämä ns. ilmoitusrikkomus koskee sekä ilmoituksen paljastamista asiakkaalle että huolellisuusvelvollisuuden laiminlyöntiä tilanteessa, jossa ilmoitusvelvollisuus olisi syntynyt, jos ilmoitusvelvollinen olisi noudattanut huolellisuusvelvollisuutta.

¹⁷ Laki rikoslain muuttamisesta 17/2003 tuli voimaan 1.2.2003.

¹⁸ Laki rikoslain muuttamisesta 61/2003.

12.6.2003

Rahanpesulaki velvoittaa huolellisuuteen ja ilmoituksen tekemiseen

Velvoitteet koskevat kaikenlaisia asiakassuhteita sekä asiakassuhteen alussa että sen aikana. Velvoitteet tulee ottaa huomioon myös liikekumppaneiden ja yhteistyötahojen valinnassa. Lain velvoitteiden noudattaminen edellyttää myös, että ilmoitusvelvolliset laativat omaan toimintaansa räätälöidyt sisäiset ohjeet ja menettelytavat sekä huolehtivat henkilökuntansa riittävästä koulutuksesta. Asiakassuhteiden ja toiminnan laatu ja erilaiset jakelukanavat edellyttävät erilaisia menettelytapoja ja riskienhallintamenetelmiä.

Asiakkaan tunnistaminen ja tunteminen¹⁹ ovat huolellisuusvelvollisuuden noudattamisen kannalta keskeisiä velvoitteita. Epätavallisen ja epäilyttävän tapauksen havaitseminen ja ilmoitusvelvollisuuden noudattaminen ei ole mahdollista, jos asiakkaan toiminnasta ei ole riittävää käsitystä. Lain noudattamista voidaan tehostaa kehittämällä sisäisiä valvontamenetelmiä: seurataan esimerkiksi asiakkaiden käyttämiä rahoituspalveluja, talletuksia, maksuliikennettä ja sijoitustoimintaa.

Lisätietoja antaa
lakimies Tuija Nevalainen, puhelin (09) 183 5294.

MITÄ RAHANPESU ON?

Rahanpesuun syyllistyy henkilö, joka rikoslain 32 luvun 6 §:n mukaan

1. ottaa vastaan, käyttää, muuntaa, luovuttaa, siirtää tai välittää rikoksella hankittua omaisuutta, rikoksen tuottamaa hyötyä tai näiden tilalle tullutta omaisuutta peittääkseen tai häivyttääkseen hyödyn tai omaisuuden laittoman alkuperän tai avustaa rikoksentekijää välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset taikka
2. peittää tai häivyttää rikoksella hankitun omaisuuden, rikoksen tuottaman hyödyn taikka näiden tilalle tulleen omaisuuden todellisen luonteen, alkuperän, sijainnin tai siihen kohdistuvat määräämistoimet tai oikeudet tai avustaa toista tällaisessa peittämisessä tai häivyttämisessä

LAIN NOUDATTAMINEN EDELLYTTÄÄ HUOLELLISUUTTA ASIAKASSUHTEESSA

- asiakkaan ja hänen puolestaan toimivan henkilön luotettava tunnistaminen
- tunnistamisen dokumentointi ja arkistointi
- huolellisuus- ja ilmoitusvelvollisuus

Huolellisuusvelvollisuus tarkoittaa poikkeavien ja epäilyttävien tapausten havaitsemista ja niiden taustojen ja tarkoituksen selvittämistä. Ilmoitusvelvollisuudella tarkoitetaan epäilyttävien tapausten oma-aloitteista ilmoittamista rahanpesun selvittelykeskukselle. Tällainen ilmoitus ei ole rikosilmoitus, vaan sen tekemiseen riittää, että liiketoimi on selvityksen jälkeenkin kyseisellä toimialalla tavanomaisesta poikkeava ja epäilyttävä. Ilmoituksen tekemistä ei saa paljastaa asiakkaalle, ja lain velvoitteiden laiminlyönnistä voidaan rangaista.

¹⁹ Asiakkaan taustojen ja toiminnan laadun sekä laajuuden tunteminen.